

Viggo Sørensen:

Når solen er syg eller klemmes af ulve

1.

I gamle dage var bonden langt mere afhængig af vejret end nu. Senfrost eller stormvejr i såtiden, tørke gennem forsommeren, regn under kornhøst og høslæt kunne gøre avlen ubodelig skade. Så man forsøgte på alle måder at tage varsler om kommende vejr og indrette sig derefter.

Nogle varsler var, hvad moderne meteorologer vil kalde langtidsprognoser. Ud fra hvordan vejret var på mærkedage i kalenderen, tog man varsel om, hvordan det ville blive i senere perioder: *fryser det 40 Ridders Dag (9. Marts), så vil det fryse i 40 Nætter, og regner det Syvsoverdag (27. Juni), så vil det regne 7 Uger; men regner det Margretes Dag (13. Juli), vil det regne i 13 Uger, derfor kaldes den Margrete Råddenhø.¹ Den længstrækkende forudsigelse var de såkaldte julemærker ... som i de 12 dage fra d. 25. Decbr. til d. 6. Januar skreves med kridt på bjælken, eftersom vejret indtraf formiddag eller eftermiddag, idet man antog, at hver af disse dages vejrlig i det hele og store skulde genfindes i de tolv (kommende) måneder.²*

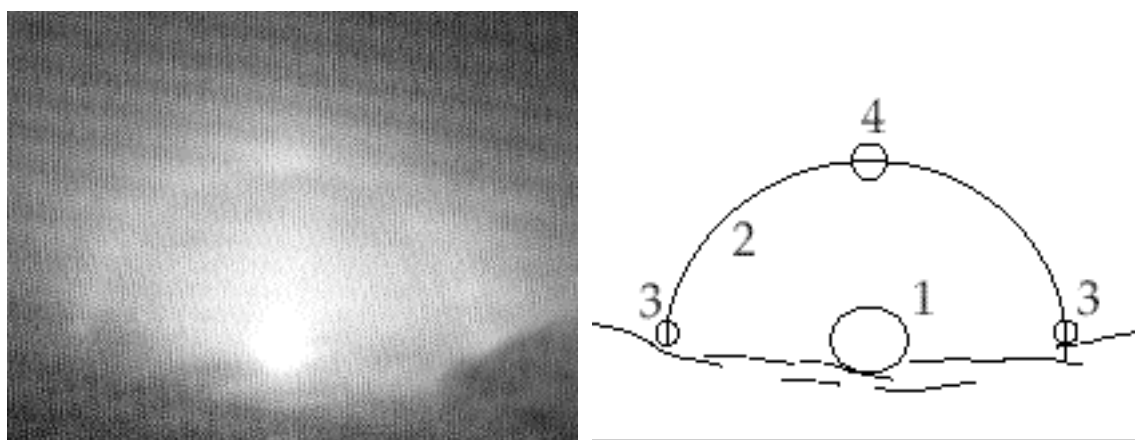
Vejrregler af denne art svigter nok oftere, end de rammer – og kan højst tilskrives en vis statistisk gyldighed. Så var der noget større træfsikkerhed i de korttidsprognoser, enhver øvet bonde kunne uddrage af himlens udseende. Han var fx velkendt med, hvad forskellige skyformationer lovede: *når solen går ned i en bæk* (dvs. skybanke), *så vil*

¹ Skyum.Mors.II.16.

² Læs videre i Feilb.II.55 f.

det regne dagen efter.³ Graahvide tynde Skyer i Striber over Himlen kaldtes "Arker", gik de i Vindens Retning betød de intet, men var de paa tværs, saa væltede Arken, og gav Vand.⁴

Et andet himmelfænomen udløser hos en af Jysk Ordbogs meddelere fra Sydmors følgende vejrvarsel: *Dæ æ Gal ve æ Sul, vi fo skit Vejlo* (= der er galle ved solen; vi får skidt vejr); *saadan sagde man her paa Egnen for 50 Aar siden*. Oplysningen er givet som svar på spørgeliste G (udsendt 1955), så "50 år siden" vil sige: ca. 1900. Fænomenet, han tager varsel af, er en såkaldt bisol, dvs. den lysplet som kan vise sig til højre eller til venstre for solen (ofte begge steder), sjældnere lodret over og under solen – i nogle tilfælde med et rødt skær ind mod solen, el. en hale bort fra solen, i ydertilfælde som mere fremtrædende punkt i en ring (halo), der rækker hele vejen rundt om solen. Fænomenet skyldes sollysets refleksion i iskrystaller. Det er på vore breddegrader oftest knyttet til et lavtryk under opbygning, og derfor vil der i reglen ganske rigtigt følge blæsende eller regnfylt vejr.⁵

Amatørfoto og skitse af bisole. Solen (1) hviler her på en skybanke; man ser tydeligt ringen, haloen (2) omkring solen; der er svagt lysende bisole (3) til venstre og højre ("bagved" og "foran" solen, jf. s. 50); i dette tilfælde er bisolen (4) lodret over solen den, der træder tydeligst frem.

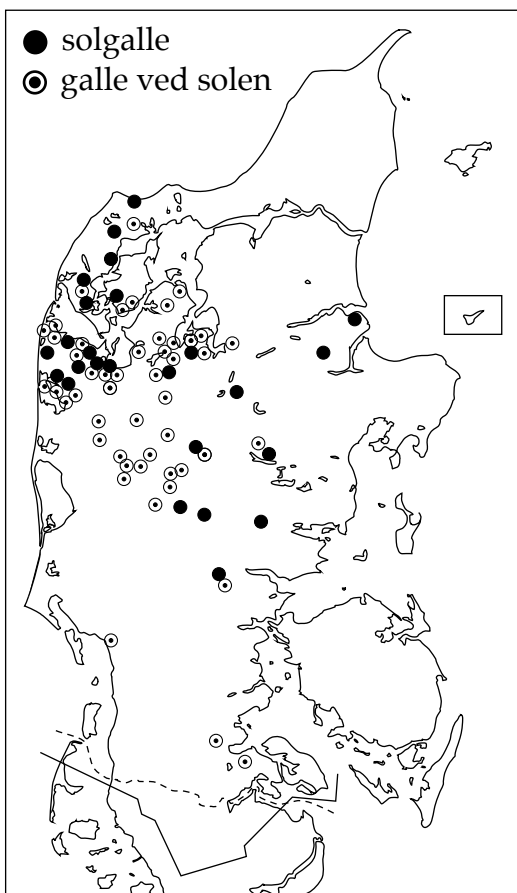
³ Optegnelse fra Give (JOSaml. top. 2313). Vejrreglen kendes også på rigsmål, men her med *bænk* fordrejet til *bæk* – formentlig under påvirkning af varianten, hvor solen går ned i en *sæk* og stiger op i en *bæk*.

⁴ Meddelelse fra Viborg-egnen (DFS 1906/46, top. 1771).

⁵ En detaljeret beskrivelse af fænomenet kan fx læses i Salmonsens.III.297.

2.

Mange andre meddelere – også i besvarelsen af den senere spørgeliste S (fra 1958) – er enige med ovennævnte kilde fra Mors: en bisol hed på deres dialekt en **galle** (eller præciserende: en **solgalle**) – og som man vil forstå ofte brugt i flertal: (sol)galler. Når vi kombinerer spør-

kort 1

gelistebesvareelserne med det (delvis ældre) materiale i Jysk Ordbogs seddelsamling, viser denne betegnelse sig massivt afhjemlet fra det nordvestlige Jylland (og er mere sporadisk kendt i dele af Midtjylland), jf. kort 1. Ordbogens ældste belæg på ordet er optegnelser ved K.J. Lyngby fra Salling og Holstebro-egnen i 1850-60'erne.⁶

Men hvad er det så for et underligt ord – *galle*? Det er ikke det velbekendte *galde*, vi kender fra *galdeblære* og *galdesaft*. For de to ord har forskellig form i de (germanske) sprog, hvor man har begge belagt: på oldislandsk hedder det første *galli*, det sidste *gall*; oldengelsk har *gealle* over for *gealla*; middelalder-tysk *galle* over for *galla*; etc.⁷ Det

galle, vi træffer i vejrvarsler, synes oprindelig at være betegnelse for en sygdomsfremkaldt blære, svulst el. lign. (hos menneske, fjerkræ, hest), men ses allerede i de ovennævnte old- og middelaldersprog overført på forskellige former for beskadigelse eller uorden i naturen, fx en ufrugtbar plet i ageren, et smuldrende sted i klippegrund, og så netop: den misfarvning af himlen, vi kalder en bisol.⁸

Allerbedst rammer vi nok betydningen i (sol)galle ved at sige, at “der

⁶ NkS 812 kg fasc. 2 hhv. fasc. 6 (top. 1658 hhv. 2458).

⁷ For flere detaljer, se NSO.1053.

⁸ Jf. Grimm.IV,1.1187 ff.

er noget i vejen med solen”, den “er syg” i dag. Den sidste formulering er netop den, 5 meddelere i egnen syd for Århus bruger om det yder-tilfælde, hvor hele haloen er synlig (som på billedet side 44) eller der måske endda er flere ringe om solen: *solen er syg* (eller tilsvarende om månen).⁹

Når dialekttalende i nutiden bruger sådanne udtryk om solen, indebærer det naturligvis ikke, at de på primitiv vis opfatter solen som en levende organisme, der kan vise sygdomstegn. Allesammen bruger vi jo sproget, som vi har lært det; uden at gøre os tanker om, hvad de sproglige billeder egentlig udtrykker – af en længst forglemt omverdensforståelse; uden at forlange, at en velkendt betegnelse absolut skal være gennemskuelig, motiveret. Tænk bare på et ord som *gal* (= vanvittig, vred, forkert), hvor ingen af os skænker den oprindelige magiske forestilling en tanke, hvad enten vi (fra sprogvidenskaben) kender den eller ej.¹⁰

Kun ét eneste sted kan en jysk bonde – måske – være stødt på og have genkendt ordet *galle*, nemlig i veterinært fagsprog. Efter tysk mønster har danske dyrlæger nemlig i 1700- og 1800-tallet kaldt bestemte betændelser eller svulstdannelser på hestens ben henholdsvis *stengalle* og *vindgalle*.¹¹ Det er måske med sådanne betegnelser i baghovedet, at en meddeler sydvest for Lemvig mener at huske navnet på bisol som *sol-blære*, og at moderen (født 1866) til en meddeler på Varde-kanten skal have kaldt den *solvorte*.¹²

⁹ Jf. bl.a. følgende optegnelse ved Ella Jensen (top. 2142): *der kan være indtil 3 Ringe (omkring Solen); så er Solen syg; det er Tegn til Regn.* – Samme fænomen hedder langs kysten af Nordvendsyssel samt på Als, at der – med et indlånt nedertysk ord – er *en hov om solen* (hhv. månen)

¹⁰ Nemlig at der foreligger en forhekselse; *gal* hedder på gammeldansk *galen* og er egentlig tillægsform af verbet *gale* (= forgøre ved (sunget) trolddom, såkaldt *galder*). Jf. ODS.VI.600, 618 og 615.

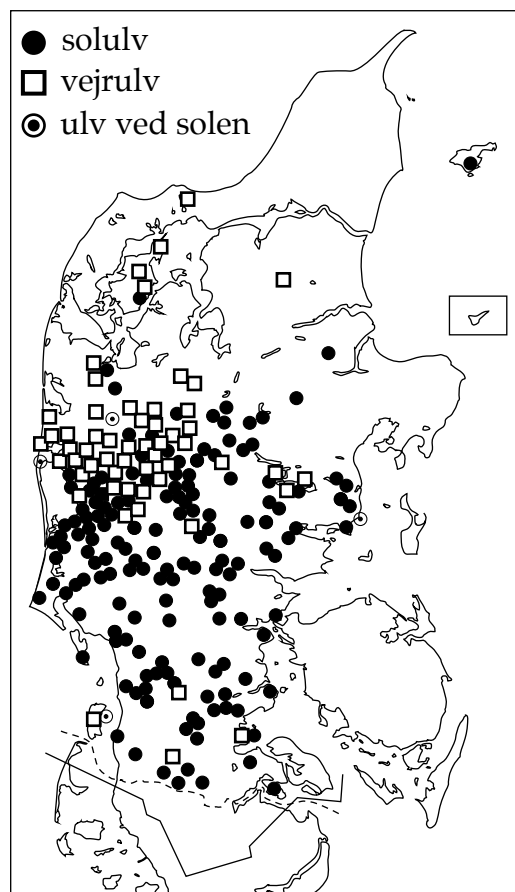
¹¹ Jf. ODS., henholdsvis VI.630 og XXVII.5.

¹² Samme forklaring kan næppe bruges på betegnelsen *solmærke*, optegnet 2 gange (omkr. 1860 af K.J. Lyngby, i 1930-erne af Anders Bjerrum) i det danske sprogs sydligste forpost, Fjølde. Disse optegnelser står helt alene, og selv om mange af Jysk Ordbogs meddelere ved besvarelsen af ovennævnte spørgelister har vedkendt sig ordet *sol(e)mærke*, viser det sig i alle tilfælde at dække den mere generelle, også fra rigsmålet kendte betydning (fx *efter alle solemærker at dømmes*); jf. ODS.XX.1359.

3.

Så vidt Nordvestjylland og en stump Østjylland; men hvad kalder man så bisolen i resten af Jylland? I et stort syd- og midtjysk område siger man, at der er en **solulv**, **vejrulv** eller blot en **ulv** ved solen (hvis der da ikke er flere af dem); jf. kort 2 (igen omfattende såvel spørgeliste-besvarelser som materiale fra ord-bogens seddelsamlinger). Det ældste jyske belæg (men ikke nærmere lokaliseret) er en meddelelse fra 1727 i tidsskriftet *Nye Tidender* om lærde og curieuse Sager.¹³ I nogle optegnelser ses ordet *ulv* i øvrigt fordrejet til *ugle* (pga. ligheder i den dialektale udtale) – akkurat som det er sket i talemåden *der er ugler i mosen*.¹⁴

På Herning-Ringkøbing-kanten (og sporadisk videre om) overlapper betegnelserne *solulv*, *vejrulv* og det tidligere nævnte *(sol)galle* hinanden, uden at jeg tør konkludere, at de repræsenterer ældre og yngre sproglag.¹⁵

kort 2

¹³ Jf. ODS.XX.1395: *Bie sole eller og som den gemene Mand i Jylland dem kalder Soel-Ulve*.

¹⁴ Jf. ODS.XXV.958 f. – Den sidste danske ulv blev for øvrigt skudt i 1813, men da var ulven forlængst flyttet fra realiteternes verden over i fiktionen.

¹⁵ *(Sol)galle* optræder sjældent i det ældre lag af kilder (før 1900) – og da i 2 ud af 3 tilfælde med en afvigende betydning (= regnbuestump), som jeg skal vende tilbage til senere. Betydningen “bisol” angives i en optegnelse ved P.K. Madsen vest for Holstebro (DFS 1883/132B, top. 2421); den afvigende betydning finder vi i to ældre optegnelser fra Hammerum herred (top. 2480) ved hhv. N. Hegelahr ca. 1810 (citeret i Molbech.153) og L.C.R. Frølund ca. 1870 (NkS 812 kg, fasc. 8). *Solulv* finder man belæg på tilbage til 1870-erne (i en optegnelse nordøst for Silkeborg i Krist.GFF.T.I.50), *vejrulv* endnu et par årtier før (nemlig i en optegnelse af K.J. Lyngby øst for Viborg (top. 1702), i NkS 812 kg, fasc. 1 – og så for øvrigt nord for ordets nuværende centrale udbredelsesområde, nemlig på Mors (top. 1412), i NkS 812 kg, fasc. 5).

Efterleddet *ulv* er jo – i modsætning til *-galle* – let genkendeligt; men hvad er det for forestillinger, der kan få folk til at kalde bisole for ulve? Redaktionen af Ordbog over det Danske Sprog har ikke været i tvivl om, at navnet afspejler hedenske myter, hvor “solen forfølges af ulve ell. opsluges af en ulv” (bd. XX, sp. 1395). Og øjensynlig skriver navnet sig virkelig langt tilbage – til den oldislandske eddadigtning, hvor der fortælles om et par ulve, *Skoll* og *Hati* (= forfølger og hader), der jager solen og undertiden bringer den i “ulveklemme”. På den anden side synes der ingen forbindelse til den eskatologiske ulv, som i Ragnarok skal æde solen op (og som snarere knytter til fænomenet solformørkelse).¹⁶

Denne forhistorie har naturligvis været totalt ukendt for 1700-talsjyden, som (ifølge note 9) anvendte betegnelsen *solulv*, men som ikke besad en dannet eftertids viden om den nordiske oldtid. For ham har navnet *solulv* været ligeså selvfølgelig – og umotiveret – som *solgalle* var det længere nordpå.

4.

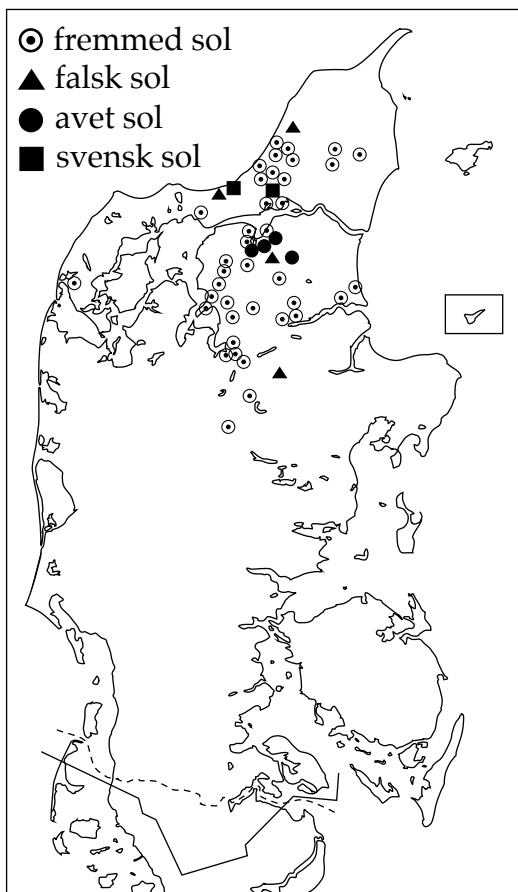
På kort 1–2 har der været så få belæg fra Nordøstjylland, at de snarest må tolkes som dialektfremmede betegnelser: hvis de personer, man har optegnet efter, virkelig har brugt sådanne ord, har de sandsynligvis overtaget dem efter en forælder vest- eller sydfra, eller de har selv hjembragt dem fra ophold i disse egne. De fleste kilder anvender nemlig helt andre udtryk om en bisol.

I det sydvestlige Vendsyssel (med Øster Hanherred), i Vesthimmerland samt i en kile ned over Viborg kaldes det en **fremmed sol** (eller i flertal: fremmede sole), med varianterne **falsk sol**, **avet sol** og **svensk sol** – alt sammen i betydningen “afvigende, sær, forkert” sol.¹⁷ Jf. kort 3.

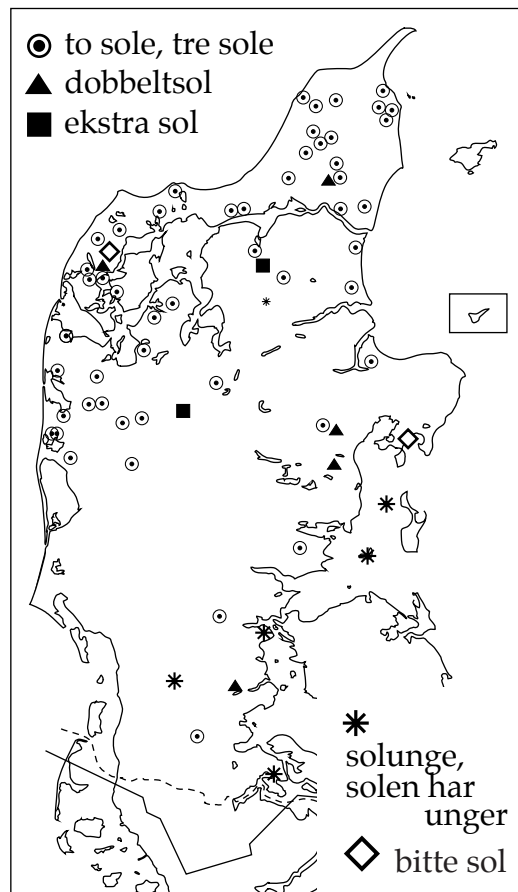
¹⁶ Jf. Handw.Aberglaub.IX,738 f.

¹⁷ Jf. en beslægtet brug i flg. optegnelse fra Silkeborgengen [i JOSaml., top. 2172]: “*svensk sol*” brugtes (i betydningen upålidelig) om sol, der nu og da kom til syne, men som ikke ville helt igennem til vedvarende solskin. – Også i andre forbindelser anvendes nationalitetsbetegnelser som *svensk*, *engelsk*, *tysk*, *polsk* overført om det afvigende, uventede; ligesom *engelsk* bruges *svensk* da (i hvert fald i Vendsyssel og Himmerland) med klart positiv signalværdi; jf. fx Espegaard.VO.V.147: ‘*de*’ æ ‘*hij*’lt *swænsk* (= det er helt svensk), *det er ganske udmærket*.

I Nord- og Østvendsyssel, mere spredt også fra kilder i det øvrige Nordjylland, er optegnet udtrykket *der er to sole* (eller *tre sole*) *på himlen i dag* – med varianter som *solen er dobbelt* el. *der er en ekstra sol oppe*. En spøgende variant, belagt fra Tunø, Endelave og sporadisk i Sønderjylland, er udtrykket, at *solen har unger*, eller at der ses en **solunge**; og samme billede må ligge bag navnet en **bitte sol**, meddelt et par steder fra Mols og Thy. Jf. kort 4.

kort 3

kort 4

Alle de her nævnte udtryk er først og fremmest belagt i besvarelserne af Jysk Ordbogs spørgelister. Kun fra Vendsyssel er betegnelsen *to/tre sole* optegnet i forrige århundrede¹⁸; i Nordvestjylland og den midt-vestjyske kyststribe antages den af flere meddelere for at være yngre end *solgalle*, *solulv* eller *vejrulv*. Også ud fra en semantisk betragtning virker udtrykkene i dette afsnit yngre: de genkalder ikke ældgamle forestillinger om solen som “syg” eller “klemte af ulve”, men karakteriserer den blot som “anderledes”, “fordoblet” etc. Det stærkeste argu-

¹⁸ N.C. Christensen i 1857 (NkS 812 kg⁴, fasc. 9).

ment for deres unge alder er imidlertid, at disse udtryk nok bruges, når man tager bestik af vejret, men aldrig – sådan som *solgalle*, *solulv* og *vejrulv* – er optegnet i vejrregler med ægte almuepræg. Og herved tænker jeg på vejrregler med et detaljeret indhold og udtrykt i et personificerende billedsprog.

Fx siges det gentagne gange i kildematerialet, at *solgaller*, *solulve* eller *vejrulve* først er virkelig dårlige varsler, når de optræder parvis (på begge sider af solen). Men så prosaisk lyder en vejrregel ikke i almuens formulering; en meddeler syd for Herning husker den sådan: *Når solen har en tjener både foran og bagved, er der intet godt i vente.*

Mange steder i kildematerialet hedder det også, at en (enkelt) *solgalle*, *solulv* eller *vejrulv* foran og efter solen på dennes bane ikke varsler samme slags vejr. Står bisolen foran – og det vil i de hyppige tilfælde, hvor man har set den mod solnedgang, sige: nord for solen –, så antages den i almindelighed at varsle blæst; står den bagved solen, mod syd, da varsler den normalt regn – og det er formentlig derfor, en meddeler syd for Holstebro husker førstnævnte bisol under navnet “ven”. Men vejrreglens gamle form er ifølge en meddeler fra Thyborøn denne: *det er en ærlig karl, der viser vej; det er en skarn* (dvs. en skarnsknægt), *der følger efter.*¹⁹ Syd for Ringkøbing fjord husker en anden meddeler den halve regel i følgende form: *de er en rask tjener, der er o for ved* (= foran) *sin herre*; den raske tjener er naturligvis et billede på stormvejr.²⁰

5.

Bisole dannes helt andre steder på himlen end regnbuer; sidstnævnte har jo deres (usete) centrum i nøjagtigt modsat retning af solen.²¹ Alligevel kan de to fænomener godt minde om hinanden: en bisol kan have lige en anelse af regnbuens farvespektrum; og hvis kun en lille del af

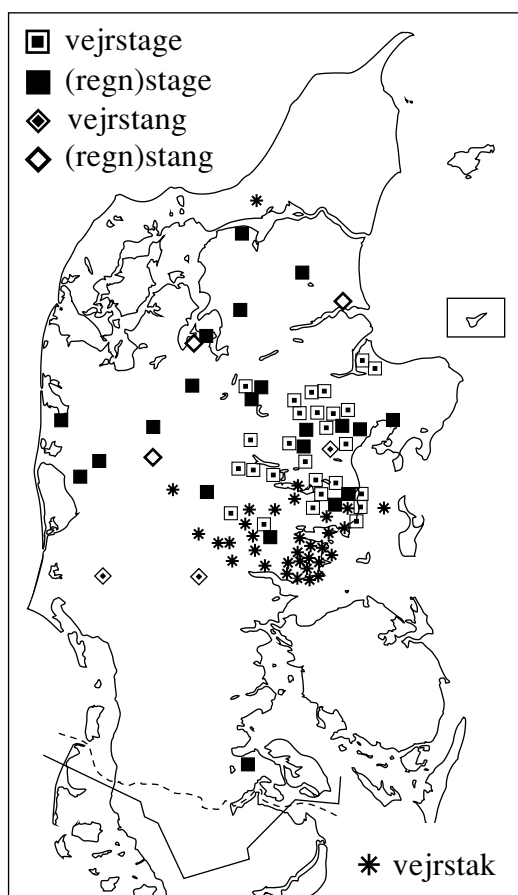
¹⁹ Samme ordlyd har reglen hos en meddeler på Vardekanten – og en smule anderledes er den optegnet næsten et århundrede forinden i Krist.GFF.VI.272.

²⁰ I ganske få (overvejende ældre kilder) optræder *solulve* og *vejrulve* i, hvad jeg indledningsvis kaldte langtidsprognoser. Jf. Krist.GFF.T.I.50, Kristr.JF.V.365, HPHansen.Dagbog.VII.1.

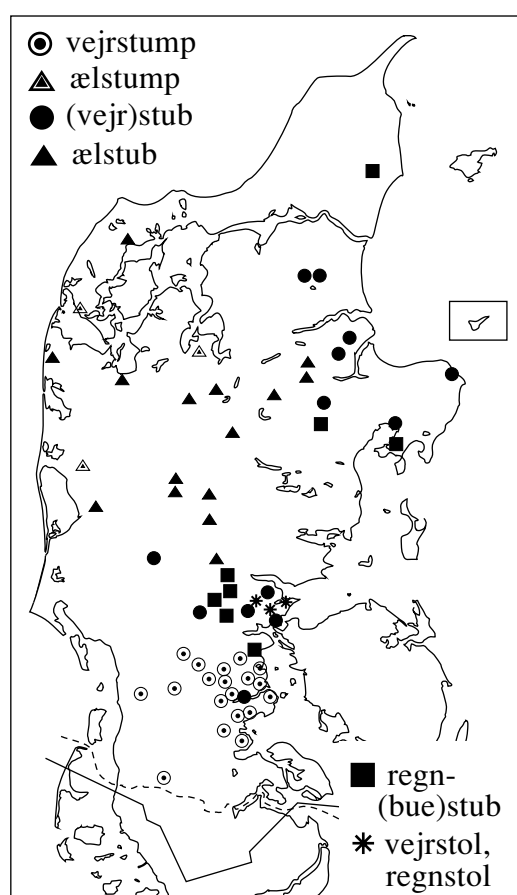
²¹ Igen henviser jeg til udførlig beskrivelse i Salmonsens.XIX.1031 f.

regnbuen er synlig (da oftest i horisonten), kan stumpen formmæssigt nærme sig en bisol²²; endelig – og måske vigtigst – optræder bisole og regnbuestumper tit samtidig, og de varsler traditionelt samme blæsende eller regnfulde vejr.²³

Det kan derfor ikke undre, at de dialektale betegnelser for de to fænomener udviser lighedspunkter – og vist også i enkelte kilder blandes sammen. For at belyse dette forhold vil jeg et øjeblik vende opmærksomheden mod de jyske navne på regnbuestumper, atter belyst ved svarene på ovennævnte spørgelister samt ordbogens seddelsamlinger.

kort 5

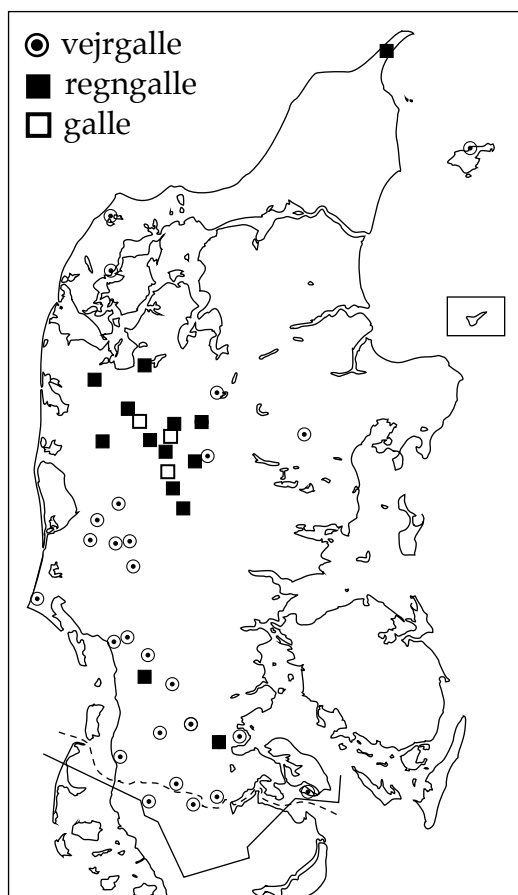
kort 6

Som det fremgår af kort 5-6, har en regnbuestump i det meste af Østjylland navne, som ender på *-stage* eller *-stump* – eller dialektale

²² Ligheden formuleres den anden vej rundt i Skautrup.H.I.102: *der kan være en vejrluv ved hver side af den (dvs. solen), det kan snart se ud ligesom en bitte stump af en regnbue.*

²³ Se fx Krist.GFF.T.I.175 og JOSaml. (top. 3061).

synonymer hertil: *-stang* hhv. *-stub*. Forståeligt nok, da et lille, næsten lodret stykke regnbue i horisonten vel ofte minder om netop disse ting – eller om en *stak* (hvilket ord anvendes flittigt i Sydøstjylland, fx i sammensætningen *tørvestak*).²⁴ Ordenes forled er *regn-*, *æl-* (= byge-) eller *vejr-* (i dette ords ældre betydning: vind, luftstrøm²⁵) og siger altså klart, hvad det er for et vejr, regnbuestumperne varsler. På ganske

kort 7

samme måde, som bisolen i det mellemste Vestjylland hed *vejrulv*, om end det hyppigste forled i forbindelse med dén var *sol-* (jf. kort 1-2).

De østjyske navne for en regnbuestump er, som kortene viser, også spredt optegnet i det mellemste Vestjylland. Men ellers er det andre betegnelser, der møder os i vest og syd – og vel at mærke betegnelser, der bringer bisolens navne i erindring. I det vestlige Sønderjylland og i Sydvestjylland anvendes ordet **vejrgalle** om en regnbuestump; og i egnen mellem Herning og Struer betegnes den i en række kilder som **regngalle**. Jf. kort 7.²⁶ Ordet *galle* ses her brugt langt uden for det nordvestjyske område, hvor man (iflg. kort 1) siger *solgalle*.

Det er fristende at forestille sig, at man engang har kunnet kalde begge de beslægtede fænomener (bisol og regnbuestump) for en *galle*,

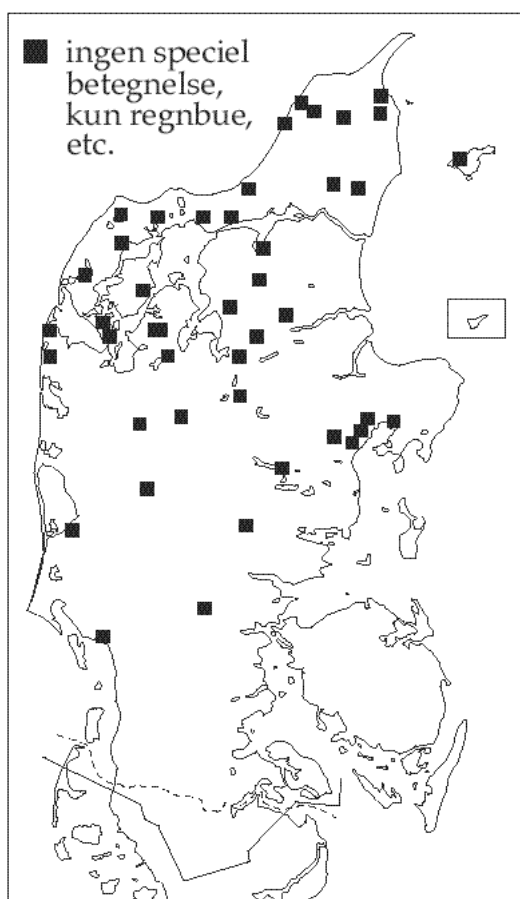
²⁴ Hvorimod efterleddet *-stol*, optegnet spredt på Fredericia-kanten, må være en forvrængning af det mere gængse *-stub* sammesteds. Jeg ser i denne sammenhæng bort fra optegnelser med sjældnere efterled som *-stok*, *-støtte*, *-stabbe*.

²⁵ Jf. ODS.XXVI.876 ff. Det er også i denne betydning, at vi *trækker vejret* (så vi får luft).

²⁶ Men kun i tre kilder *galle* alene, nemlig de to nævnt i note 14 samt Feilb.I.417 (fra Esbjerg-kanten); når det usammensatte *galle* er langt hyppigere optegnet i betydningen "bisol", skyldes det vel, at konteksten her bidrager til identifikationen (i forbindelser som *en galle ved solen*).

men også – hvis man fik brug for dét – skelne mellem dem vha. forskellige forled, fx *solgalle* over for *vejrgalle*. Denne form for underkategorisering ligger jo bag næsten alle sammensatte substantiver på dansk.²⁷

Men vi ved også, at differentieringen, som ligger indbygget i sammensætningens forled, med tiden kan fortone sig: hvem opfatter i dag et *tørklæde* som et stykke klæde til (oprindeligt) at tørre sig med? – det usammensatte *klæde* bruges næsten ikke mere, og den indholdsmæssige forbindelse er brudt til (det yderligere sammensatte) *lomme-tørklæde*; så ordet *tørklæde* vil den moderne sprogbruger opfatte som et almindeligt usammensat ord.

kort 8

Tilsvarende måske med sammensætninger som *solgalle* og *vejrgalle*, i takt med at konkurrerende gloser dukkede op: navne for bisole med efterleddet *-ulv*, navne for regnbuestumper med efterleddene *-stage*, *-stump* etc. Under denne synsvinkel kan det muligvis også forklares, hvordan ordet *vejrgalle*, som i Vestsønderjylland betyder regnbuestump (i modsætning til *solulv* = bisol), ifølge to ældre kilder fra det sydøstlige Sønderjylland og 3 meddelere fra samme egn²⁸ hævdes at være navnet på – en bisol! (uden at vi så har klarhed over, hvad man dér kalder en regnbuestump).

Lad mig til allersidst gøre opmærksom på, at nordjyderne slet ikke synes at have haft nogen fast beteg-

²⁷ Jf. AaHansen.MD.II.304 ff.

²⁸ De ældre kilder er Marcus Lorenzen (DFS 1928/5, VI) og Th. Kaufmann (JOMs. 30.4), begge fra Felsted sydøst for Åbenrå. De 3 meddelere stammer hhv. fra egnen lige nord for Åbenrå, fra Sundeved og fra det sydlige Als.

nelse for en regnbuestump. De allerfleste nordjyske meddelere svarer – i modsætning til deres kolleger længere mod syd – enten at de ikke kender noget særligt navn (jf. kort 8), eller de forsøger sig med en omskrivning (*en stump, en ende, et stykke af en regnbue*). Skal dette ses i sammenhæng med, at de stedlige betegnelser for en bisol (på kort 3-4) synes ret unge? Har nordjyder fra gammel tid set anderledes let hen over bisole og regnbuestumper, end resten af jyderne gjorde?²⁹

Kilder

DFS	= Dansk Folkemindesamling, Kbh.
Espegaard.VO.	= Arne Espegaard: Vendsysselsk Ordbog. I-V. 1972-1986.
Feilb.	= H.F. Feilberg: Ordbog over jyske almuesmål. I-IV. 1886-1914.
Grimm.	= Jacob Grimm und Wilhelm Grimm: Deutsches Wörterbuch. 1854-1971.
Handw.Aberglaub.	= E. Hoffmann-Krayer und Hanns Bächtold-Stäubli: Handwörterbuch des Deutschen Aberglaubens. I-X. 1927-1942.
HPHansen.Dagbog.	= H.P. Hansen: Dagbogsoptegnelser. I-XII. JOMs. 199-210.
JOSaml.	= Jysk Ordbogs seddelsamlinger.
JOMs.	= Jysk Ordbogs manuskriptsamling.
Krist.GFF.	= Evald Tang Kristensen: Gamle Folks Fortællinger om det jyske Almueliv. I-VI + Tillægsbind I-VI. 1891-1905.
Krist.JF.	= Evald Tang Kristensen: Jyske Folkeminder. I-XIII. 1871-1897.
Molbech.	= C. Molbech: Dansk Dialect-Lexikon. 1841.
NkS	= Ny Kongelig Samling (håndskriftsamling i Det Kongelige Bibliotek, Kbh.)
NSO.	= The New Shorter Oxford English Dictionary. I-II (men med fortsat paginering). 1993.
ODS.	= Ordbog over det Danske Sprog. I-XXVIII. 1919-56.
Salmonsens.	= Salmonsens Konversationsleksikon. 2. udg. I-XXVI. 1915-1930.
Skyum.Mors.	= A.C. Skyum: Morsingmålets Ordforråd. I-II. 1951-54.
AaHans.MD.	= Aage Hansen: Moderne Dansk. I-III. 1967.

²⁹ Af tidsmæssige grunde har jeg desværre ikke kunnet indhente materiale fra Institut fra Dansk Dialektforskning (Kbh. Univ.) vedrørende tilsvarende terminologi fra Øerne; men det fremgår af Molb.533 og 645 f., at i hvert fald en del af betegnelserne i denne artikel kan genfindes vest for Lillebælt.